

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Програма “Довкілля і розвиток мовлення”	6
1.1. Пояснювальна записка	6
1.2. Перший рік навчання та виховання (3–4 роки)	11
1.3. Другий рік навчання та виховання (4–5 років)	22
1.4. Третій рік навчання та виховання (5–6 років)	36
1.5. Четвертий рік навчання (6–7 років)	53
2. Методичні рекомендації та дидактичний матеріал з формування базових умінь орієнтуватися в довкіллі та розвитку мовлення в дітей дошкільного віку з помірно розумовою відсталістю	71
2.1. Значення формування базових умінь орієнтуватися в довкіллі та розвитку мовлення у процесі виховання дітей з помірно розумовою відсталістю	71
2.2. Теоретичні засади розробки методики формування в дітей із помірно розумовою відсталістю базових умінь орієнтуватись у довкіллі та розвитку мовлення	73
2.3. Методика формування в дітей із помірно розумовою відсталістю базових умінь орієнтуватись у світі людей	80
Формування вмінь орієнтуватись у найближчому оточенні людей	80
Формування вмінь розрізняти людей за статтю і віком ...	83
Формування вмінь орієнтуватись у світі професій	90
Формування вмінь орієнтуватись у будові тіла людини ..	94
Формування вмінь орієнтуватись в емоціях людей	97
2.4. Методика формування в дітей з помірно розумовою відсталістю базових умінь орієнтуватись у світі природи	99
Формування вмінь орієнтуватись в атрибутивних і категоріальних ознаках пір року	99
Формування вмінь орієнтуватись в атрибутивних і категоріальних ознаках рослин	102
Формування вмінь орієнтуватись в атрибутивних і категоріальних ознаках тварин	104
2.5. Методика формування в дітей з помірно розумовою відсталістю базових умінь орієнтуватись у світі культури	110
Формування вмінь орієнтуватись у предметному світі ..	110
Формування вмінь орієнтуватись в атрибутивних і категоріальних ознаках предметів	113
Формування соціально-побутової орієнтації	116
Список використаних джерел	122

1. ПРОГРАМА "ДОВКІЛЛЯ І РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ"

1.1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму навчання для дітей з помірною розумовою відсталістю призначено для спеціальних дошкільних закладів, соціально-реабілітаційних та навчально-реабілітаційних центрів для дітей з особливими потребами, де виховуються діти з помірною розумовою відсталістю.

Основна мета навчання – різнобічний розвиток дітей із помірною розумовою відсталістю в міру їхніх індивідуальних можливостей, а також їх підготовка до щоденного життя в соціумі, щоб вони могли брати участь у суспільному житті, самостійно дбаючи про себе, а також керувати своєю поведінкою. Ця мета реалізується через створення психолого-педагогічних умов (змісту знань, методів і форм навчання) для досягнення таких завдань:

- *Цілеспрямоване формування мовлення* (робота над словником, формування граматичної будови мови, розвиток розмовного та описово-розповідного мовлення, зв'язного мовлення) та *елементарних знань* (емпіричних фактів, узагальнених уявлень і понять) про світ людини, природу та культури, що необхідно для саморозвитку дошкільника з помірною розумовою відсталістю, набуття ним соціального і пізнавального досвіду, оволодіння навичками і спроможностями більш ефективно функціонувати в середовищі, підготовки до подальшого навчання в школі.

- *Особистісний розвиток* дошкільника, з урахуванням його специфічних закономірностей у дітей із помірною розумовою відсталістю; розвиток потреб дитини до активного контакту з іншою особою, пізнання найближчого суспільного і природного середовища, самовираження перед іншими дітьми, формування емоційно-ціннісного ставлення до себе і світу, розвиток самостійності та незалежності в побуті й самообслуговуванні.

- *Набуття дітьми соціальної компетентності* через формування розвитку комунікативних умінь, умінь налагоджувати контакти з однолітками в ігровій діяльності, оволодіння елементарними стандартами культурної поведінки в навчальних і побутових ситуаціях.

- *Формування умінь дитини виконувати різні види пізнавальної діяльності* (перцептивної, мисленневої, імажинативної,

мнемічної); розвиток усіх сторін мовленнєвої діяльності, навичок інтелектуальної діяльності (у тому числі початкових навчальних шкільних навичок), оволодіння навчальними стратегіями (опису предмета, аналізу і складання тексту тощо) та вміння спілкуватись у спільній навчально-пізнавальній діяльності з педагогом та іншими дітьми.

З метою урахування наступно-перспективних зв'язків між дошкільцями і основною ланкою школи в програму навчання включено навчальний матеріал за трьома напрямками: людинознавчий, природознавчий і суспільствознавчий. Ці напрями необхідні для правильного структурування і розуміння дітьми з помірною розумовою відсталістю навколишнього світу. Отже, людинознавчий, природознавчий і суспільствознавчий напрями програми не прямо, а опосередковано проходять через зміст корекційно-розвивальної роботи.

Розв'язання поставлених у програмі завдань здійснюється через корекційно-розвивальний напрям програми, який є інтегральним і базується на діяльності дитини з помірною розумовою відсталістю, сприяючи відновленню основних сфер її активності: мовленнєвої, моторної, когнітивної та емоційної.

Людинознавчий напрям програми спрямовано на формування у дитини умінь орієнтуватись у світі людей (а саме: у найближчому оточенні людей, їхній статі та віку, професіях, будові тіла людини, емоціях людей) та комунікативних умінь.

Природознавчий напрям програми спрямовано на формування в дітей з помірною розумовою відсталістю елементарних уявлень про предмети і явища їхнього оточення (а саме вмінь орієнтуватись у: предметному світі, атрибутивних і категоріальних ознаках предметів, соціокультурному просторі).

Суспільствознавчий напрям програми спрямовано на формування культурних схем поведінки (спілкуватись у сумісній навчально-пізнавальній, ігровій і побутовій діяльності з дорослим та іншими дітьми, навичок самообслуговування).

Корекційно-розвивальний напрям програми має випереджувальний характер і передбачає: цілеспрямоване становлення самосвідомості; розвиток мовлення (розуміння й активного зв'язного мовлення) і вмінь спілкуватись (із застосуванням вербальних і невербальних засобів) з іншими людьми в побутових, ігрових і навчальних ситуаціях; формування вербально-логічного мислення (уміння встановлювати причинно-наслідкові та послідовно-причинні відношення між

подіями, родо-видові відношення між предметами, аналізу і синтезу), активний розвиток уявлень і навчальних можливостей дітей з помірною розумовою відсталістю. Опосередковано увага приділяється розвитку зорово-моторної координації дитини та засвоєння нею простору. Розвиток моторики відбувається під час виконання дієслівних інструкцій та маніпуляції з предметами, коли відпрацьовуються також зв'язки між різними видами рухів, дій, сприйманням предметів та їх вербальним позначенням.

Важливим моментом корекційно-розвивального напрямку є підготовка дітей із помірною розумовою відсталістю до навчання, що передбачає цілеспрямовану організацію педагогічних заходів, спрямовану на: вироблення в дитини готовності навчатися шляхом формування вмінь зосереджувати увагу і погляд на особі, яка здійснює навчання, займати правильне положення тіла під час навчальних занять; стимулювання відчуттів (дотику, смаку, слуху, зору, нюху); розвитку чуттєво-рухової інтеграції (що сприятиме впорядкуванню, правильній інтерпретації та реакції дитини на інформацію, яка надходить від різних сенсорних систем) й усвідомлення власного тіла (що дасть змогу дитині усвідомити власну totoжність і засвоїти поняття "я").

Зміст програми навчання визначено загальнодидактичними та спеціальними принципами, які враховують особливості навчання дошкільників з помірною розумовою відсталістю. У доборі змісту враховано: доступність, наступність і неперервність змісту навчання; потенційні можливості поєднання корекційного навчання, виховання та розвитку, гуманізації навчально-виховного процесу.

Педагог має право вибору конкретних методів, форм праці та педагогічних засобів, керуючись їхньою ефективністю. Однак на кожному етапі роботи з дитиною, починаючи з її планування, доцільно застосовувати *основні принципи ортопедагогіки*, а саме:

1. Принцип ґрунтовного ознайомлення з дитиною і надання їй раціональної, спеціалізованої допомоги.

2. Принцип пристосування педагогічних починань до можливостей і потреб дітей, а також умов довкілля, що передбачає реалізацію принципів:

- індивідуалізації вимог, методів, вибору дидактичних засобів, організації і темпу роботи;
- дохідливості змісту навчання;
- визначення різних рівнів труднощів у його засвоєнні.

3. Принцип активної і свідомої участі дитини у навчальному процесі.